МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
статистики і економічного прогнозування
Протокол № 2 від 01.09.2025 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з навчально-методичної роботи

_____ Карина НЕМАШКАЛО

РОБОЧА ПРОГРАМА ПЕРЕДДИПЛОМНОЇ ПРАКТИКИ

Галузь знань	**С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини**
Спеціальність	**С1 Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізацією С1.01 Економіка)**
Освітній рівень	**другий (магістерський) рівень**
Освітня програма	**Аналітика даних в економіці**

Статус дисципліни	**обов'язкова**
Мова викладання, навчання та оцінювання	**українська**

Розробники:		
д.е.н., професор	підписано КЕП	Олена РАЄВНЄВА
к.е.н., доцент	_____	Ірина СЄРОВА
Завідувач кафедри статистики і економічного прогнозування	підписано КЕП	Олена РАЄВНЄВА
Гарант програми	підписано КЕП	Олена РАЄВНЄВА

Харків
2025

ВСТУП

Практика є обов'язковим компонентом підготовки фахівців із вищою освітою. Практика здобувачів вищої освіти передбачає безперервність та послідовність її проведення.

Робочу програму переддипломної практики складено відповідно до освітньо-професійної програми «Аналітика даних в економіці» другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «С1 Економіка та міжнародні економічні відносини (спеціалізації С1.01 Економіка)», Положення про організацію практики здобувачів вищої освіти у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця (затвердженого наказом ректора університету від 23.01.2025 року № 36), розробленого, згідно із Законом України «Про вищу освіту», Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08.04.1993 р. № 93, Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця, уведеного в дію наказом ректора університету від 23.01.2025 р. №37, стандарту вищої освіти.

1. Характеристика, мета, завдання та результати *переддипломної* практики

1.1. Характеристика *переддипломної* практики

Згідно з навчальним планом для здобувачів вищої освіти спеціальності С1 Економіка та міжнародні економічні відносини за спеціалізацією С1.01 Економіка другого (магістерського) рівня ОПП «Аналітика даних в економіці» переддипломна практика передбачена на другому році денної форми навчання (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика переддипломної практики

Кількість кредитів	Загальна кількість годин	Вид контролю	Семестр
12	360	Звіт	3-й

1.2. Метою *переддипломної* практики є: закріплення у здобувачів вищої освіти теоретичних знань та поглиблення їх здатності і практичних навичок щодо виконання комплексних аналітичних, управлінських професійних завдань на основі оцінки й аналізу даних, моделювання соціально-економічних процесів, застосування програмних засобів, оболонок сучасної бізнес аналітики, сервісів візуалізації результатів за умови поєднання креативності, самостійної особистості фахівця зі здатністю до командної роботи задля прийняття обґрунтованих рішень щодо розвитку бізнесу.

1.3. Основні завдання та результати *переддипломної* практики.

У період проходження переддипломної практики магістр ОП «Аналітика даних в економіці» повинен вирішувати комплексні завдання зі збору, обробки та аналізу даних, побудови економіко-статистичних моделей, оцінювання соціально-економічних процесів, розробки та супроводу проєктів, обґрунтування управлінських рішень, прогнозування розвитку економічних систем, організації командної роботи та професійної комунікації з метою забезпечення ефективного функціонування суб'єктів господарювання в умовах цифрової економіки.

Компетентнісна модель здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти узгоджена з вирішенням задач:

знайомство з діяльністю суб’єкта господарювання, його організаційною структурою та напрямами розвитку організації;

знайомство з нормативно-законодавчою базою та вивчення методичних матеріалів щодо аналізу об'єкта дослідження;

узагальнення сучасних теоретико-методичних основ статистичного аналізу масових соціально-економічних явищ і процесів;

формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення відповідно до теми дослідження;

ознайомлення з практикою використання програмного забезпечення, комп’ютерних технологій відповідно до теми дослідження;

набуття вмінь та навичок коректного застосування сучасних цифрових технологій аналітики відповідно до теми дослідження;

виокремлення специфіки аналітичної роботи в дослідженні бізнес-проблем;

формування власного погляду щодо вирішення проблемних питань на основі критичного аналізу й узагальнення підходів, новітніх засобів вирішення проблемних питань;

моделювання та прогнозування розвитку об'єкта дослідження з використанням сучасних статистичних методів та програмних оболонок й пакетів;

застосування сучасних методів візуалізації даних задля представлення результатів дослідження та виокремлення їх обґрунтованості відповідно до мети дослідження при формуванні звіту;

розвиток управлінських та комунікаційних компетентностей щодо результатів дослідження.

Пройшовши практику, здобувачі освіти мають досягти результатів відповідно до освітньої програми.

Таблиця 2

Компетентності та результати навчання з переддипломної практики

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
РН1	СК9
РН2	ЗК3,ЗК4,СК2
РН3	ЗК4, ЗК5,СК2

РН4	СК11
РН7	СК9, СК11
РН11	СК11
РН12	ЗК3, ЗК5
РН15	ЗК3, СК9, СК11

де,

РН1. Формулювати, аналізувати та синтезувати рішення науково-практичних проблем.

РН2. Розробляти, обґрунтовувати і приймати ефективні рішення з питань розвитку соціально-економічних систем та управління суб'єктами економічної діяльності.

РН3. Вільно спілкуватися з професійних та наукових питань державною та іноземною мовами усно і письмово.

РН4. Розробляти соціально-економічні проєкти та систему комплексних дій щодо їх реалізації з урахуванням цілей, очікуваних соціально-економічних наслідків, ризиків, законодавчих, ресурсних та інших обмежень.

РН7. Обирати ефективні методи управління економічною діяльністю, обґрунтовувати пропоновані рішення на основі релевантних даних та наукових і прикладних досліджень.

РН11. Визначати та критично оцінювати стан та тенденції соціально-економічного розвитку, формувати та аналізувати моделі економічних систем та процесів.

РН12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики.

РН15. Організовувати розробку та реалізацію соціально-економічних проєктів із урахуванням інформаційного, методичного, матеріального, фінансового та кадрового забезпечення.

ЗК3.Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК4.Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК5. Здатність працювати в команді.

СК2.Здатність до професійної комунікації в сфері економіки іноземною мовою.

СК9.Здатність застосовувати науковий підхід до формування та виконання ефективних проєктів у соціально-економічній сфері.

СК11. Здатність планувати і розробляти проєкти у сфері економіки, здійснювати її інформаційне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення.

2. Зміст та організація проведення переддипломної практики

Зміст переддипломної практики має забезпечити закріплення теоретичних знань та формування у здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня

зі спеціальності «С1 Економіка та міжнародні економічні відносини (спеціалізації С1.01 Економіка)» освітньої програми «Аналітика даних в економіці» професійних знань та навичок, необхідних для плідної роботи за фахом.

Отриманий здобувачем вищої освіти під час виконання практики матеріал має бути далі використаний для виконання кваліфікаційної (дипломної) роботи, для підготовки наукових тез, статей.

Відповідно до навчального плану ОП «Аналітика даних в економіці», переддипломна практика передбачена у 3-му семестрі, термін – 6 тижнів.

Відповідальність за організацію, проведення та контроль практики покладено на проректора з навчально-методичної роботи. Навчально-методичне керівництво та виконання програми практики за ОПП «Аналітика даних в економіці» забезпечує кафедра статистики і економічного прогнозування.

Загальну організацію практики та контроль за її проведенням в Університеті здійснюють керівник практики, який підпорядкований проректору з навчально-методичної роботи; директор (керівник) навчально-наукового інституту Міжнародних відносин; кафедра статистики і економічного прогнозування.

До керівництва практикою здобувачів залучаються досвідчені викладачі кафедри статистики і економічного прогнозування, які брали безпосередню участь у навчальному процесі.

Терміни проведення практики встановлюються із урахуванням теоретичної підготовленості здобувачів, можливостей навчально-виробничої бази Університету і підприємств, установ, організацій та відповідно до навчального плану і річного графіка навчального процесу. Календарний графік проходження практики не має суперечити графіку роботи підприємства.

Оцінка з практики враховується при підведенні підсумків загальної успішності здобувачів вищої освіти та включається у додаток до диплома.

У разі наявності поважних причин термін проходження практики може бути змінено. Здобувачі направляються на практику повторно, у вільний від навчання час, за індивідуальним графіком.

Здобувачі, які не виконали програму практики без поважної причини або отримали незадовільну оцінку, відраховуються з Університету, як такі, що не виконали індивідуальний навчальний план.

Кафедра статистики і економічного прогнозування:

розробляє та вдосконалює програми практики відповідно до вимог освітніх програм і стандартів зі спеціальності;

визначає відповідність баз практики вимогам освітньої програми;

отримує документацію необхідну для проходження практики здобувачами вищої освіти;

формує базу джерел, що забезпечує основу аналітичної роботи здобувачів вищої освіти;

контролює оформлення договорів із базами практики; організує вибір здобувачами баз практики і розподіл їх за базами практики;

розподіляє керівників практики (за 1 керівником закріплюється не більше 8 здобувачів вищої освіти);

готує проєкти наказів про направлення здобувачів на практику та затвердження керівників практики від кафедри й узгоджує їх із відповідними структурними підрозділами. Проєкт наказу про направлення здобувачів на практику готується не пізніше ніж за 1 тиждень до початку практики;

оформлює щоденники та направлення на практику (за потреби);

не пізніше ніж за 10 днів до початку практики відправляє на базу практики списки здобувачів, які будуть проходити практику;

узгоджує програму практики з керівництвом баз практик;

проводить інструкційні збори здобувачів про порядок проходження практики за місяць до початку практики;

видає здобувачам вищої освіти документацію на практику та організовує їхнє відправлення на бази практики;

здійснює контроль за своєчасним прибуттям здобувачів на бази практики;

створює окрему сторінку з переддипломної практики на сайті персональних навчальних систем. Розміщує на цій сторінці методичні матеріали для здобувачів вищої освіти та формує теку для завантаження звітів з практики та щоденників здобувачів вищої освіти;

формує графік захисту здобувачів вищої освіти звітів з практики в комісії, яка призначена завідувачем кафедри*;*

комісія приймає звіт протягом десяти днів після дати завершення практики;

здійснює розгляд питань проходження практики й підсумків захисту звітів з практики на засіданнях кафедри;

формує звіт про проходження практики здобувачами вищої освіти за кожною освітньою програмою окремо.

організує проходження практики для здобувачів, які з поважних причин не пройшли практику в зазначений термін.

Керівник практики від кафедри статистики і економічного прогнозування:

перед початком практики контролює підготовленість баз практики;

забезпечує проведення всіх організаційних заходів перед прибуттям здобувачів на практику: інструктаж про порядок проходження практики з техніки безпеки, надання здобувачам необхідних документів (направлення; щоденника, що містить інформацію про програму практики, календарний план тощо);

повідомляє здобувачів про систему звітності про практику, яка затверджена кафедрою;

у тісному контакті з керівником від бази практики забезпечує її проходження згідно з програмою, спостерігає за професійним становленням здобувача вищої освіти як суб'єкта діяльності під час практики;

перевіряє звіт з практики, завантажений здобувачем вищої освіти на сайт персональних навчальних систем, надає рекомендації та зауваження, рекомендує до захисту в комісії, оцінює його в певну кількість балів;

видає необхідні рекомендації та забезпечує виконання всіх необхідних функцій учасниками практики;

у складі комісії приймає звіти ЗВО із практики;

за необхідності, подає завідувачу кафедри письмові пропозиції щодо поліпшення організації практики.

Дирекція навчально-наукового інституту міжнародних відносин забезпечує:

контроль за підбором баз практики кафедрами та визначення їх характеристик на відповідність баз практики вимогам освітньої програми;

узгодження наказів кафедр про направлення здобувачів вищої освіти на практику;

контроль за проходженням практики здобувачів вищої освіти;

контроль за організацією й проведенням захисту звітів практики;

розгляд на засіданнях вченої ради навчально-наукового інституту міжнародних відносин питань про організацію практики здобувачів вищої освіти

участь у проведенні кафедрою статистики і економічного прогнозування за ОП «Аналітика даних в економіці» інструктивних зборів зі здобувачами вищої освіти, які направляються для проходження практики;

здійснення контролю за відправленням здобувачів вищої освіти на практику та своєчасним їх прибуттям на бази практики;

вибіркову перевірку проходження практики;

розгляд на засіданнях вченої ради навчально-наукового інституту міжнародних відносин питань про хід практики здобувачів вищої освіти та якість проміжних звітів практики;

контроль за захистом звітів здобувачів вищої освіти про практику на кафедрах;

розгляд на засіданнях вченої ради навчально-наукового інституту Міжнародних відносин питань про підсумки практики.

Керівник практики від бази практики:

здійснює безпосереднє керівництво практикою;

у тісному контакті з керівником практики від кафедри організує та контролює виконання здобувачами програм і графіка проходження практики;

забезпечує проведення обов'язкового загального та на робочому місці інструктажу з охорони праці, знайомить здобувачів із правилами внутрішнього розпорядку;

забезпечує облік виходів на роботу здобувачів-практикантів;

повідомляє керівнику практики від кафедри або безпосередньо завідувачу кафедри про всі порушення трудової дисципліни та внутрішнього розпорядку;

погоджує звіти з практики здобувачів та оцінює їх певною кількістю балів.

Завідувач кафедри здорового способу життя, технологій і безпеки життєдіяльності, інженер І категорії з охорони праці відділу охорони праці: забезпечують проведення інструктажу з техніки безпеки на організаційних зборах здобувачів вищої освіти не пізніше ніж за один тиждень до початку практики;

заповнюють журнал реєстрації первинного, позапланового, цільового інструктажів здобувачів вищої освіти, слухачів з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Здобувачі, що проходять практику, зобов'язані:

до початку практики одержати від керівника практики від кафедри консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;

своєчасно приступити до проходження практики;

вивчити й суворо дотримуватися правил охорони праці й техніки безпеки;

у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики, а також вказівки керівників від кафедри та від бази практики;

максимально використовувати наявні можливості бази практики;

заповнювати документацію щодо проходження практики та забезпечувати її доступність для перевірки в будь-який час;

нести відповідальність за виконану роботу;

своєчасно підготувати звіт про виконання програми практики з дотриманням вимог академічної доброчесності;

своєчасно завантажити звіт з практики та щоденник на сайт ПНС у відповідну теку.

Результатами проходження переддипломної практики є:

заповнення щоденника за результатами проходження переддипломної практики;

формування звіту за результатами проходження переддипломної практики;

захист звіту за результатами проходження переддипломної практики.

Звіт з переддипломної практики повинен містити теоретичний, емпіричний та дослідницький матеріал.

3. Вимоги до баз переддипломної практики

Проведення переддипломної практики здійснюється на базі Головного управління статистики (ГУС) в Харківській області, Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, м. Харків, як ключових стейкхолдерів, підприємств та організацій різних видів економічної діяльності та регіональної приналежності, що дозволяє ОП підтримувати

практикоорієнтований підхід підготовки аналітиків даних. Бази практик визначаються договорами, що укладаються ХНЕУ ім. С.Кузнеця (Додаток А) завчасно, а саме не пізніше ніж за 3 тижні до початку практики. На одну базу практики не може бути направлено більше 10 осіб за ОП «Аналітика даних в економіці».

У випадках, коли підготовка ЗВО в Університеті здійснюється за замовленням фізичних осіб, бази практики забезпечують ці особи (з урахуванням усіх вимог програми практики).

Як виняток, базою практики може бути фізична особа-підприємець з найманими працівниками. Види діяльності, якими займається фізична особа–підприємець, мають відповідати профілю ОП «Аналітика даних в економіці». У разі підписання договору з фізичною особою — підприємцем до нього необхідно додати (копії): свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи — підприємця, витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань, диплом про вищу освіту фізичної особи — підприємця.

Здобувач вищої освіти, що навчається в закладі вищої освіти та одночасно зареєстрований фізичною особою-підприємцем, не може проходити практику у себе та бути керівником практики від бази практики

У форму договору про проведення практики здобувачі закладу вищої освіти можуть бути внесені зміни за погодженням сторін. Тривалість дії договорів погоджується договірними сторонами. Зазвичай, вона визначається на період конкретного виду практики.

4. Вимоги до звіту з переддипломної практики

Відповідно до обраної бази переддипломної практики здобувачі вищої освіти формують звіт, в якому мають бути відображені основні результати, що досягнуті під час проходження переддипломної практики.

Структуру звіту для ОП «Аналітика даних в економіці» наведено в табл. 3, табл. 4.

Ця структура є рекомендованою та може бути змінена відповідно до специфіки теми кваліфікаційної роботи, її завдань і функціонування окремих баз практики.

Таблиця 3

Структура звіту переддипломної практики для здобувачів вищої освіти ОП «Аналітика даних в економіці» на базі підприємств та організацій (*приклад* - ГУС в Харківській області)

Аспекти діяльності баз практики, які можуть розглядатися в звіті	Рекомендовані питання для ознайомлення й опрацьовування в процесі проходження практики
1	2
Вступ	Прописуються структурні елементи вступу: актуальність, мета, завдання, об'єкт і предмет переддипломної практики. Також може бути вказано термін проходження практики та відповідний відділ, у якому вона проводилася
Розділ 1. Загальна характеристика проблеми дослідження	
Загальна характеристика проблемних питань напряму дослідження та їх інформаційно-аналітичне забезпечення	Актуальність проблемних питань соціально-економічного розвитку Місце зазначеної проблеми в загальному контексті питань соціально-економічного розвитку Особливості аналітичної оцінки виокремлених проблемних питань Інформаційно-аналітичне забезпечення виокремлених проблемних питань соціально-економічного розвитку Специфіка формування баз даних у відповідності до виокремлених проблемних питань соціально-економічного розвитку Узгодженість інформації Державної служби статистики з вимогами по забезпеченню проведення аналітичної оцінки за проблемними питаннями соціально-економічного розвитку Узгодженість наявності й необхідності технічної підтримки проблеми дослідження
Розділ 2. Формування основ аналітичної роботи за проблемою дослідження	
Побудова загальної схеми аналітичної роботи за зазначеною проблемою дослідження	Статистична оцінка стану та тенденції соціально-економічного розвитку виокремленої проблеми дослідження за даними Державної служби статистики Порівняльний аналіз інформаційно-аналітичного забезпечення зазначеної проблеми Обґрунтування вибору методів аналітичної оцінки за проблемою дослідження Застосування методів макроекономічного аналізу та міжнародних порівнянь для розробки системи підтримки прийняття ефективних аналітичних рішень
Розділ 2*(альтернативно). Моделювання зазначеної проблеми дослідження як засіб обґрунтування управлінських рішень	
Моделювання як метод аналітичної роботи з даними	Застосування сучасних пошукових систем та системи Data mining для виявлення загальних та специфічних тенденцій розвитку Обґрунтування вибору коректного з позицій інформаційного забезпечення методу моделювання зазначеної проблеми дослідження Формування моделі економічного розвитку бізнес-процесів у відповідності з наявною інформаційною базою
Висновки	Підсумовується вирішені завдання звіту з практики, які було сформульовано у вступі

Таблиця 4

Структура звіту переддипломної практики для ЗВО ОП «Аналітика даних в економіці» на базі наукових установ
(*приклад* - НДЦ ІПР НАН України)

Аспекти діяльності баз практики, які можуть розглядатися в звіті	Рекомендовані питання для ознайомлення й опрацьовування в процесі проходження практики
1	2
Вступ	Прописуються структурні елементи вступу з акцентом на наукову цінність: актуальність, мета, завдання, об'єкт і предмет переддипломної практики. Також може бути вказано термін проходження практики та відповідний відділ, у якому вона проводилася
Розділ 1. Формування теоретичних основ дослідження проблемних питань	
Наукова доцільність дослідження проблеми з позицій її місця в системі сталого розвитку	Особливість визначення соціально-економічної проблеми в загальному контексті питань розвитку ринкового середовища Сучасний стан вирішення виокремлених проблемних питань Особливість формування баз даних у відповідності до виокремлених проблемних питань соціально-економічного розвитку Вплив умов невизначеності на формування загальної схеми аналітичного забезпечення проблеми дослідження Визначення інструментарію аналітичної роботи по вирішенню проблеми дослідження
Розділ 2. Прикладні аспекти аналітичної роботи за проблемою дослідження	
Побудова загальної схеми аналітичної роботи за зазначеною проблемою дослідження	Формування інформаційно-аналітичного забезпечення зазначеної проблеми Критична оцінка стану та тенденції соціально-економічного розвитку виокремленої проблеми дослідження Формування та аналіз моделей економічних систем та процесів за тематикою дослідження Застосування методів міжнародних порівнянь для розробки системи підтримки прийняття ефективних аналітичних рішень Обґрунтування підбору сучасних інформаційних технологій та спеціалізованого програмного забезпечення у дослідженні проблемних питань
Розділ 2*(альтернативно). Методи моделювання зазначеної проблеми дослідження як засіб обґрунтування управлінських рішень	
Формування схеми аналітичної підтримки управлінських рішень за проблемою дослідження	Застосування сучасних пошукових систем та системи Data mining для виявлення загальних та специфічних тенденцій розвитку Визначення коректного з позицій інформаційного забезпечення методу моделювання зазначеної проблеми дослідження Формування моделі економічного розвитку бізнес-процесу у відповідності з наявною інформаційною базою

	Обґрунтування доцільності використання цифрових технологій у вирішенні проблемних питань дослідження. Визначення комплексу аналітичних узгоджень за проблемою дослідження задля прийняття ефективних управлінських рішень розвитку соціально-економічних систем.
Висновки	Підсумовується вирішені завдання звіту з практики, які було сформульовано у вступі з позицій наукової новизни

В результаті проходження практики здобувач вищої освіти має *вміти*:

аналізувати роботу суб'єкта господарювання чи структурного підрозділу, в якому здобувач проходить практику, демонструючи комунікативні навички спілкування;

формувати базу даних відповідно до проблеми дослідження;

визначати рівень інформаційно-аналітичного забезпечення проблеми дослідження;

проводити аналітичні узагальнення та формувати критичні висновки;

підбирати методи аналітичної роботи відповідно до проблеми дослідження з урахуванням умов невизначеності та наявної інформаційної бази, що формують коректність прийняття управлінських рішень;

обґрунтовувати доцільність підбору програмних оболонок й пакетів у дослідженні проблемних питань;

формувати коректні аналітичні висновки.

Керівники практики аналізують та оцінюють проведену практикантом роботу за такими критеріями:

теоретичні та практичні знання;

самостійність дослідницької аналітичної роботи;

інформованість практиканта про стан проблеми та специфіку аналітичної роботи в забезпеченні її дослідження;

адекватність методики дослідження предмету, що вивчається;

рівень володіння аналітичним інструментарієм;

чітке оформлення тексту, ґрунтовність висновків.

Після завершення переддипломної практики здобувач подає керівникові для перевірки таку *документацію*:

1. Щоденник проходження практики.
2. Звіт про виконання програми практики.

Обсяг звіту складає 25-30 стор. Текст звіту повинен містити відповідні розрахунки, обґрунтування доцільності використання інструментів аналітичної оцінки, моделювання та методів візуалізації відповідно до поставленої проблеми дослідження.

Звіт перевіряє і затверджує керівник практики як від базового підприємства, так і від університету.

5. Підведення підсумків переддипломної практики

Після закінчення терміну практики здобувачі вищої освіти звітують про виконання програми практики та індивідуальних завдань (за умови наявності специфіки теми дослідження). Звіт оформлюється відповідно до вимог, встановлених кафедрою статистики і економічного прогнозування.

Письмовий звіт з практики проходить перевірку на рівень унікальності, оцінюється безпосередньо керівником бази практики, подається на перевірку керівнику практики від кафедри. Звіт з практики захищається здобувачем перед комісією, призначеною завідувачем кафедри. До складу комісії входять керівники практики від кафедри, викладачі кафедри, які викладали спеціальні дисципліни, і, за можливості, керівники практики від баз практики.

Обсяг кожного розділу становить 7 – 10 сторінок.

Базові вимоги до оформлення звіту: Шрифт *Times New Roman*, кегль 14 пт, міжрядковий інтервал — 1,5, поля — по 2 см з усіх боків.

Після висновків у роботі наводять список використаної літератури. У цей список вносять тільки ті джерела, які використовувалися під час написання звіту.

Рекомендовано наводити не менше 15 джерел використаної літератури за обраною тематикою.

Наприкінці роботи виносять додатки(за їх наявності).

Приклад титулу звіту для здобувачів ОПП «Аналітика даних в економіці» наведено в додатку В.

Захист звіту з переддипломної практики здійснюють упродовж тижня після закінчення терміну проходження практики. Захист звітів із переддипломної практики приймає комісія, що складається з викладачів кафедри статистики і економічного прогнозування, за наявності у здобувача звіту з практики. У процесі відповідей на поставлені запитання комісія визначає, наскільки здобувач орієнтується в матеріалі, викладеному у звіті, і ступінь його професійної підготовки.

Диференційована оцінка за практику виставляється у відомість обліку підсумкової успішності за підписами членів комісії. Оцінка за практику враховується при визначенні рейтингової позиції здобувача.

Підсумки переддипломної практики обговорюються на засіданнях кафедри, вченої ради навчально-наукового інституту міжнародних відносин.

6. Критерії оцінювання результатів переддипломної практики

Оцінюють результати проходження й захисту переддипломної практики за 100-бальною системою оцінювання результатів навчання, прийнятою в університеті (табл. 5).

Таблиця 5

Шкала оцінювання результатів проходження й захисту переддипломної практики

Оцінка (за чотирибальною шкалою)	Оцінка (за стобальною шкалою)
Диференційована шкала	
Відмінно	90 – 100
Добре	74 – 89
Задовільно	60 – 73
Незадовільно	1 – 59
Недиференційована шкала	
Зараховано	60 – 100
Не зараховано	1 – 59

Підсумкова кількість балів, набута здобувачем вищої освіти за результатами проходження практики, враховує:

рекомендовану кількість балів від бази практики;

рекомендовану кількість балів керівника від кафедри;

презентацію здобувачем вищої освіти результатів проходження практики під час захисту звіту;

відповіді на запитання.

Таблиця 6

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання результатів навчання
90-100	Звіт про проходження практики і щоденник практики оформлені відповідно до вимог і подані до захисту у визначений кафедрою термін; звіт містить елементи новизни, має практичне значення; студент оволодів навичками дослідної роботи: збору інформації, аналізу, формулювання висновків, пропозицій; відповіді студента на питання вичерпні
82-89	Програма практики розкрита, але мають місце окремі недоліки непринципового характеру; недостатньо використані в процесі аналізу матеріали звітності; мають місце окремі зауваження щодо оформлення звіту, щоденника; здобувач на захисті продемонстрував добрі знання, відповів на запитання членів комісії
74-81	Мають місце окремі зауваження щодо оформлення звіту та щоденника; допущені граматичні та стилістичні помилки; мають місце неточності у розрахунках при проведенні аналізу; на захисті здобувач продемонстрував задовільні знання; відповіді на запитання членів комісії неточні або неповні
64-73	Звіт про проходження практики та щоденник практики оформлені з численними помилками або не в повному обсязі, на захисті здобувач проявив повне незнання досліджуваного об’єкта, не зумів задовільно відповісти на поставлені запитання членів комісії

60-63	Здобувач допустив суттєві помилки при вирішенні завдань переддипломної практики, неспроможний дати пояснення виконаних розрахунків; звітні документи оформлені з помилками; оцінка керівника з практики та характеристика свідчать про низький рівень володіння знаннями, уміннями та компетенціями
35-59	Звіт подано керівникові на перевірку з порушенням термінів; виконаний із суттєвими запозиченнями інформаційно-теоретичного матеріалу; оформлення звіту не відповідає вимогам; зміст звіту не розкрито
1-34	Відсутні звітні документи: звіт, щоденник з практики

Здобувачі, які не захистили звіти з практики у призначений термін, матимуть академічну заборгованість і будуть недопущені до захисту кваліфікаційної(дипломної) роботи.

Рекомендована література

Основна

1.Берко А.Ю., Верес О.М., Пасічник В.В. Б 31 Системи баз даних та знань. Книга 1. Організація баз даних та знань: Підручник –3-тє вид., стер.– Львів: “Магнолія 2006”, 2024. – 675 с.

2.Дикань В. Л., Токмакова І. В., Овчиннікова В. О. Економічна діагностика: підручник. Харків : УкрДУЗТ, 2022.- 284 с.

3.Кизим М. О. Методологія і технологія наукових досліджень. Економічні науки (у схемах, визначеннях, прикладах) : навч. посіб / М. О. Кизим, М. С. Дороніна, В. Є. Хаустова. – Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. 56 с.

4. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г., Адамів М. Є. Управління результативністю бізнес-структур: системи показників та моніторинг: навч. посіб. Львів: Львівська політехніка, 2021.- 296 с.

5.Ланде, Д. В. Оброблення надвеликих масивів даних (Big Data) [Електронний ресурс] : навчальний посібник для використання у навчальному процесі з підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 122 «Комп’ютерні науки» / Д. В. Ланде, І. Ю. Субач, А. Я. Гладун ;КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 168 с

6.Матвійчук А. В. Методи та моделі прийняття рішень в економіці : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2022. – 408 с.

7.Михаліцька Н., Яцик М. *Управління власним бізнесом: навчальний посібник у схемах і таблицях*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024.- 480 с.

8.Навчальний посібник з дисципліни “Технології Big Data” для студентів спеціальності 123 - “Комп’ютерна інженерія” / Таран В.І., Гордієнко Ю.Г., Стіренко С.Г. - Київ: КПІ, 2022. - 56 с.

9.Панченко В., Резнікова Н. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навчальний посібник. Київ: ФОП Білецький Р.Г., 2025. 471 с.

10.Перерва П. Г., Шаульська Л. В., Кобєлєва Т. О. Формування та використання системи моніторингу підприємницьких ризиків як запорука сталого розвитку бізнес-структур**.** *Економіка і організація управління*. 2023. № 1. С. 45–56. DOI: 10.31558/2307-2318.2023.1.4.

11. Pererva I., Kozyryeva O., Kinas I., Maliukina A. Strategies for the development of business education in ukraine in the context of globalization: digital transformation as a key vector of changes. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-2-39

12. Раєвнєва Олена Валентинівна Управління поведінкою підприємства в умовах нестаціонарності ринкового середовища: концептуальні засади та модельний інструментарій : монографія / Раєвнєва О.В., Тоузані Т. – Харків : ФОП Лібуркіна Л.М., 2021. – 290 с.

13.Раєвнєва О. В., Су Руї Імітаційна модель поведінки підприємства з урахуванням чутливості до кризових макроекономічних процесів. Проблеми економіки. 2024. №3. С. 300–307. URL: https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-3-300-307.

14.Світова економіка : навчальний посібник = World Economics : training manual / В.М. Фомішина, Н.М. Антофій, В.Г. Грановська, В.М. Крикунова [та 9 інших]. – Одеса : Олді-Плюс, 2021. 611 с. URL: https://opac.kpi.ua/F/?func=direct&doc_number=000634488&local_base=KPI01

15.Теорія прийняття рішень. Конспект лекцій / В.К. Анікін, Є.В.Крилов, В.П. Пасько. – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. – 134с.

16.Трансформаційна сила ШІ в аналітиці даних. URL: https://blog.colobridge.net/uk/2025/05/ai-data-analytics-evolution-ua

17.Шевчук В. О., Погорелов Ю. С. Аналітика бізнес-процесів та управлінський моніторинг : навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2023.- 312 с.

Додаткова

18. Visualize Complex Processes With Microsoft VisioA Guide to Visually Creating, Communicating, and Collaborating Business Processes Efficiently by Parker, David J. eBook, 20231st edition. https://www.amazon.com/Visualize-Complex-Processes-Microsoft-Visio-ebook/dp/B0C1T5WHM3

19.Dahal R. K., Karki D., Gurung R. et al. Direction of Business Performance Metrics: A Thematic Review**.** *SAGE Open*. 2025. Vol. 15(1). DOI: 10.1177/21582440251392797.

20.Закон України «Про офіційну статистику» № 2524-IX від 16.08.2022. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T222524

21.Закон України «Про доступ до публічної інформації»: № 4321-IX від 25.03.2025, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text

22.Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» № 4336-IX від 20.04.2025,

URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=80%2F94-%E2%F0#Textю

23.Коновалюк І. В. Формування та розвиток системи моніторингу діяльності бізнес-структур: дис. … д-ра філософії : 076. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2023. - 223 с.

24..Кубатко О., Озімс С., Вороненко В. Вплив штучного інтелекту на прийняття бізнес-рішень. Mechanism of an Economic Regulation. 2024. № 1 (103). С. 17–23.

25.Македон В. В. Інтеграція цифрових інструментів у міжнародну логістичну діяльність. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-109

26.Маслак О. О., Малик М. В. Механізм моніторингу використання методів тактичного планування в системі циркулярних бізнес-моделей підприємств**.** *Socio-Economic Problems and the State*. 2025. Т. 9, № 2. С. 167–178. DOI: 10.23939/semi2025.02.167.

27.Marr B. Data Strategy: How to Profit from a World of Big Data, Analytics and AI**.** London : Kogan Page, 2022. 272 p.

28.Методологічні положення оновленої версії системи національних рахунків 2008 року. URL: https://stat.gov.ua/sites/default/files/2023-10/Методологічні%20положення%20оновленої%20версії%20системи%20національних%20рахунків%202008%20року.pdf

29.Нагай Ірина, ЕФЕКТИВНА ДІЛОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВА НАВИЧКА ДЛЯ КАР'ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ МОЛОДИХ СПЕЦІАЛІСТІВ. Педагогічні науки. Вип. 3. 2023. URL: https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/857762c2-6cfa-424f-8a95-9a4b0cf121d1/content

30.Паршин Ю. І. Когнітивне моделювання сталого розвитку національного господарства [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3728

31.Пасько М. І. Концептуальна модель прийняття управлінських рішень на основі фрактального управління і теорії хаосу / М. І. Пасько // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали XX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21 листопада 2025 р. : тези допов. - Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2025. - С. 357-361. URL: https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/38165

32.Phan T., Baird K. The use of big data analytics in performance management: the antecedents and role in enhancing performance measurement system effectiveness. *Journal of Management Control*. 2026. Vol. 37. P. 1–26.

33.Постанова КМУ № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних»: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-п#Text

34.Provost F., Fawcett T. Data Science for Business: What You Need to Know about Data Mining and Data-Analytic Thinking. 2nd ed. Sebastopol : O'Reilly, 2023. 414 p.

35.O. Rayevnyeva, K. Stryzhychenko and O. Brovko. "Computer-Mathematical Support for Analysis of Stability of the Interrelation Between Macroeconomic Financial Indicators and Migration," 2023 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), Ankara, Turkiye, 2023, pp. 1-8, doi: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304995.

36.Sierova I. Information technologies in education: the formation of a content component / I. Sierova, E. Zhelezniakova, T. Silichova et al // ScienceRise. – 2021. – No. 2(73). – P. 72-78. URL: http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25713

37.Sierova Iryna. Mjnitoring:analytics issues. URL: https://www.researchgate.net/publication/397834077_BALTIC_RESEARCH_INSTITUTE_OF_TRANSFORMATION_ECONOMIC_AREA_PROBLEMS_Proceedings_of_scientific_and_pedagogical_internship_INNOVATIVE_EDUCATIONAL_TECHNOLOGIES_EUROPEAN_EXPERIENCE_AND_ITS_APPLICATION_IN_T/link/6920391d7185551710627492/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19

38.Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні. URL:https://jai.in.ua/archive/2023/ai_mono.pdf

39.Хосе Л. Сервера.Розробка системи моніторингу територіального розвитку. URL: https://decentralization.ua/news/13779?page=166

Інформаційні ресурси

40.Сторінка курсу на платформі Moodle (персональна навчальна система). – Режим доступу : https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=7179

41.Офіційний сайт Головного управління статистики в Харківській області [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://kh.ukrstat.gov.ua/.

42.Офіційний сайт департаменту статистики Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/default.htm

43.Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

44.Офіційний сайт Міжнародного інституту статистики (ISI) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.cbs.nl/isi/

45.Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду (IMF) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.imf.org/external/np/sta/

46.Проблеми та перспективи гармонізації цифрового ринку України з ринками ЄС та країн СхП [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://cid.center/wp-content/uploads/2019/02/аналітичний-звіт-СхП.pdf

47.World Development Report 2021: DATA FOR BETTER LIVES, URL: https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2021

48.Data and analysis, URL: https://wdr2021.worldbank.org/data-and-research/#dataAndAnalysis

ДОДАТКИ

Додаток А

ДОГОВІР № ____

про проведення практики здобувача (ів) вищої освіти Університету
місто Харків «____» _____2025 р.

Ми, що нижче підписалися, з однієї сторони, ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ (далі – заклад вищої освіти) в особі проректора з навчально-методичної роботи ___к.е.н, проф. Каріни НЕМАШКАЛО_____
(посада, прізвище та ініціали)
діючого на підставі _____ довіреності №24/86-02-57 від 02.09.2024 р._____
(статут або доручення)
і, з другої сторони _____
(назва підприємства, організації, установи тощо)
(надалі–база практики) в особі _____
(посада)
_____, діючого на підставі
(прізвище, ініціали)
_____(далі–сторони), уклали між собою договір:
(статут підприємства, розпорядження, доручення)

1. База практики зобов'язується:

1.1. Прийняти студентів на практику згідно з календарним планом:

№ з/п	Спеціальність (освітня програма)	Курс	Вид практики	Кількість студентів / прізвище та ініціали	Термін практики (початок – кінець)

1.2. Призначити наказом кваліфікованих фахівців для керівництва практикою.

1.3. Створити належні умови для виконання студентами програми практики, не допускати їхнього використання до зайняття посад та виконання робіт, що не відповідають програмі практики та майбутньому фаху.

1.4. Забезпечити студентам умови безпечної праці на конкретному робочому місці. Проводити обов'язкові інструктажі з охорони праці: ввідний та на робочому місці. У разі потреби навчати студентів-практикантів безпечних методів праці.

1.5. Надати студентам-практикантам можливість користуватися матеріальнотехнічними засобами та інформаційними ресурсами, необхідними для виконання програми практики.

1.6. Забезпечити облік виходів на роботу студентів-практикантів. Про всі порушення трудової дисципліни, внутрішнього розпорядку та про інші порушення повідомляти заклад вищої освіти.

1.7. Після закінчення практики надати характеристику на кожного студента-практиканта, в котрій відобразити виконання програми практики, якість підготовленого ним звіту тощо.

1.8. Надавати студентам можливість збору інформації для курсових та дипломних робіт за результатами діяльності підприємства, яка не є комерційною таємницею, на підставі направлень кафедр.

1.9. Додаткові умови _____

2. Заклад вищої освіти зобов'язується:

2.1. До початку практики надати базі практики для погодження програму практики, а не пізніше ніж за тиждень – список студентів, яких направляють на практику.

2.2. Призначити керівниками практики кваліфікованих викладачів.

2.3. Забезпечити додержання студентами трудової дисципліни і правил внутрішнього трудового розпорядку. Брати участь у розслідуванні комісією бази практики нещасних випадків, якщо вони сталися зі студентами під час проходження практики.

2.4. Заклад вищої освіти зобов'язується не розголошувати використану інформацію про діяльність підприємства через знищення курсових, дипломних робіт і звітів у встановленому порядку.

3. Відповідальність сторін за невиконання договору:

3.1. Сторони відповідають за невиконання покладених на них обов'язків щодо організації та проведення практики згідно із законодавством про працю в Україні.

3.2. Усі суперечки, що виникають між сторонами за договором, вирішуються у встановленому порядку.

3.3. Договір набуває сили після його підписання сторонами і діє до кінця практики згідно з календарним планом.

3.4. Договір складено у двох примірниках: по одному – базі практики і закладу вищої освіти.

3.5. Місцезнаходження:

заклад вищої освіти: **61165, м. Харків, пр. Науки,9-А**
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

база практики: _____

Підписи та печатки

Заклад вищої освіти:	База практики:
Проректор з навчально-методичної роботи Університету	_____ (посада, прізвище та ініціали)
_____ (підпис)	_____ (підпис)
«___» _____ 2025 р.	«___» _____ 2025 р.
М.П.	М.П.

Керівник виробничої практики	Ольга ВОРОШИЛІНА	
Завідувач кафедри		

Додаток Б

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

61165, м. Харків, пр. Науки, 9-А,
www.hneu.edu.ua

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

здобувач вищої освіти _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

навчально-науковий інститут **Міжнародних відносин**_____

кафедра__**статистики і економічного прогнозування**_____

освітній рівень__**другий (магістерський) рівень вищої освіти**_____

спеціальність __**С1 Економіка та міжнародні економічні відносини** ____
(за спеціалізацією С1.01 Економіка)_____
(шифр і назва)

освітня програма__**«Аналітика даних в економіці»**_____
(шифр і назва)

курс ___**2-М**_____, група _____

НАПРАВЛЕННЯ НА ПРАКТИКУ

Здобувач вищої освіти _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

направляється на __**переддипломну**_____практику в
(вид практики)

місто_____
(назва підприємства)

Термін практики: з _____по _____

Керівник практики від Університету_____
(посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник практики від підприємства/ установи _____
(посада, прізвище, ім'я, по батькові)

1. Основні положення практики

1.1. Здобувач вищої освіти до відбуття на практику повинен прослухати інструктаж керівника практики та отримати:

- оформлений щоденник - основний документ здобувача вищої освіти під час проходження практики;
- індивідуальні завдання з практики (у разі наявності);
- направлення на практику (у разі потреби).

1.2 Здобувач вищої освіти, прибувши на підприємство/установу, повинен подати керівникові від підприємства щоденник, пройти інструктаж з техніки безпеки й пожежної профілактики, ознайомитися з робочим місцем, правилами експлуатації устаткування та уточнити план проходження практики.

1.3. Під час проходження практики здобувач вищої освіти зобов'язаний суворо додержувати правил внутрішнього розпорядку підприємства/установи.

1.4. Звіт з практики здобувач вищої освіти складає відповідно до календарного графіка проходження практики й додаткових вказівок керівників практики від ХНЕУ ім. С. Кузнеця й від підприємства.

1.5. Практика здобувача вищої освіти оцінюється за 100-бальною системою й враховується при призначенні стипендії нарівні з іншими дисциплінами навчального плану. Більш детально, критерії оцінювання наведено в робочій програмі практики.

1.6. Здобувач вищої освіти, що не виконав вимог практики й дістав негативний відгук про роботу або незадовільну оцінку під час захисту звіту, направляється повторно на практику у вільний від навчання час.

1.7. Оформлений щоденник разом із звітом здобувач вищої освіти повинен завантажити на сайт персональних навчальних систем.

2. Календарний графік проходження практики

№ з/п	Назви робіт	Тижні проходження практики														
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

Додаток В

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра СТАТИСТИКИ І ЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

ЗВІТ

З ПЕРЕДДИПЛОМНОЇ ПРАКТИКИ

на тему _Статистичне забезпечення та аналітична оцінка дослідження міграційних процесів в Україні

Керівник від бази практики:
_____
_____
_____
(посада, підрозділ, прізвище та ім'я)

Здобувача 2-го року навчання,
Групи_____
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»(за спеціалізацією С1.01 Економіка)
ОПП «Аналітика даних в економіці»
_____
(прізвище та ім'я)

Рекомендована кількість балів __
_____
(підпис)

Керівник від Університету:
_____
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ім'я)

МП

Харків
2025